

Przykład kazusu z prawa rzymskiego wraz z propozycją jego rozwiązania

Za trzeciego konsulatu Augusta, ekwita **Gaius** otrzymał od Marcusa niewolnika Syrusa w użytkowanie i posiadał go przez dziesięć miesięcy.

Bardzo się nad nim znęcał, dlatego niewolnik zbiegł przy pierwszej nadarzającej się okazji. Wkrótce jednak został schwytany przez **Septymiusa**, który ukrywał go u siebie przed Gaiusem przez dwa miesiące, wykorzystując do prac polowych w odległym majątku.

Następnie na trzy miesiące użyczył go sąsiadowi **Rufusowi**, po ich zaś upływie sprzedał **Appiusowi**. Niewolnik został wydany Appiusowi przez Rufusa, w którego posiadaniu do dnia sprzedaży pozostawał. Po dwóch miesiącach od nabycia niewolnika Syrusa do Appiusa przyjechał w odwiedziny Gaius. Rozpoznał wówczas swego niewolnika i zapragnął go odzyskać. Gaius udał się do pretora i zażądał rozstrzygnięcia kwestii, komu winno przyspaść posiadanie niewolnika.

Pytanie podstawowe:

W jaki sposób pretor powinien rozstrzygnąć przedstawiony mu przez Gaiusa problem?

Pytania pomocnicze:

1. Jakim środkiem prawnym dysponuje Gaius?
2. Kto jeszcze, oprócz Gaiusa, może żądać zwrotu niewolnika?
3. Sprecyzuj, w jakiej relacji wobec niewolnika Syrusa pozostawał Appius.
4. Opisz problem nabycia posiadania na zbiegłym niewolniku.

Podpowiedzi:

- I. *Nemo sibi ipse causam possessionis mutare potest.*
- II. *Separata esse debet possessio a prioprietate.*
- III. *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet.*

Metoda rozwiązania

Metoda rozwiązywania kazusów z prawa rzymskiego zasadniczo nie różni się od metod przyjętych przy rozwiązywaniu problemów prawnych opartych na obecnie obowiązujących regulacjach prawnych.

Specyfika kazusów z prawa rzymskiego dla studentów prawa polega na tworzeniu stanów faktycznych opartych na znanych z zajęć i podręczników instytucjach prawa

prywatnego. Trudność zaś – na braku powszechnie dostępnych i przetłumaczonych na język polski zbiorów przepisów prawa rzymskiego, które mogłyby zostać użyte podczas rozwiązywania kasusów.

Pierwszym krokiem w procesie rozwiązywania kasusu winna być wnikliwa analiza przedstawionego stanu faktycznego. Pozwala ona na sformułowanie pojawiających się w nim problemów prawnych oraz stwierdzenie, które elementy stanu faktycznego mają wpływ na sytuację prawną, a które zostały dodane do kasusu, ale nie są istotne dla stanu prawnego.

Opracowanie stanu faktycznego i sformułowanie problemów prawnych pozwala na przeprowadzenie dalszej analizy przypadku prawnego. Dla lepszego naprowadzenia studenta na istotne w tej fazie zagadnienia można przygotować wykaz pytań pomocniczych, a nawet podpowiedzi (patrz: kasus przykładowy). Przy analizie stanu prawnego istotne jest wskazanie dyskusyjnych problemów prawnych oraz określenie przesłanek zastosowania poszczególnych instytucji (np. wymogi formalne przy przeniesieniu własności w drodze *mancipatio* lub istnienie odpowiedniej kauzy oraz wręczenie rzeczy dla przeniesienia własności w drodze *traditio*).

Po tak przeprowadzonej analizie ostatnim krokiem jest dokonanie subsumcji – czyli uzgodnienia, czy wg ustalonego stanu faktycznego istnieją przesłanki zastosowania odpowiednich instytucji prawnych.

Podsumowując, dla poprawnego rozwiązania kasusu z prawa rzymskiego należy:

- I. Ustalić stan faktyczny.
- II. Na podstawie analizy stanu faktycznego ustalić istotne problemy prawne.
- III. Dokonać subsumcji

Proponowane metody rozwiązania przykładowego kasusu:

I. Analiza stanu faktycznego:

1. Sytuacja przedstawiona w kasusie dotyczy kwestii posiadania zbiegłego niewolnika.
2. Właścicielem niewolnika jest Marcus.
3. Gaius korzystał z niewolnika przez 10 miesięcy na podstawie służebności osobistej (*usufructus*).
4. Następnie niewolnik zbiegł i został pochwycony przez Septymiusa, który korzystał z niego przez 2 miesiące.
5. Niewolnik został użyczony Rufusowi, który korzystał z niego przez 3 miesiące.

6. Niewolnik został przez Septymiusza sprzedany Apiusowi, który korzystał z niego przez 2 miesiące.

7. Przebywający w odwiedzinach u Apiusa Gaius, rozpoznał niewolnika, którego otrzymał od Marcusa w użytkowanie i postanowił go odzyskać.

II. Analiza stanu prawnego:

Problemy prawne:

1. Stosunek poszczególnych osób względem niewolnika:

Marcus: właściciel niewolnika wg prawa Kwiryków (mógł skorzystać ze środków ochrony petytoryjnej np. z *rei vindicatio* w celu odzyskania niewolnika od Apiusa).

Gaius: posiadał niewolnika na podstawie ograniczonego prawa rzeczowego w postaci służebności osobistej, które to prawo było chronione m.in. interdyktami posesoryjnymi.

Septymius: posiadał niewolnika, którego pochwyił – jego posiadanie określimy jako posiadanie *suo nomine*, jednak było to posiadanie w złej wierze oraz posiadanie wadliwe.

Rufus: użył niewolnika od Septymiusa – nie był posiadaczem *suo nomine*, jednocześnie jednak z kontekstu nie wynika, iż wiedział, że Septymius schwytał cudzego niewolnika, więc należy przyjąć, iż jego posiadanie było posiadaniem niewadliwym.

Appius: choć nabył niewolnika od Septymiusa, to w myśl zasady *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* nie mógł on uzyskać prawa własności. Z uwagi na powyższe pomiędzy Septymiusem a Appiusem doszło do transferu posiadania.

2. Możliwość nabycia posiadania na zbiegłym niewolniku:

Najważniejszy dla niniejszego przypadku problem prawny. Większość badaczy prawa rzymskiego uznaje, iż w przypadku ucieczki niewolnika jego posiadacz, tracąc jeden z elementów składowych posiadania (*corpus*), tracił posiadanie.

Zdanie odmienne prezentuje m.in. profesor Kazimierz Kolańczyk („Prawo Rzymskie”, Warszawa 2007, str. 277), cytując zdanie Paulusa, który porusza tę kwestię w 54 księdze swojego komentarza do Edyktu Pretora (które to z kolei zdanie ujęte jest w 41 księdze Digestów). Paulus zderza tu z jednej strony zdanie Nerwy, z drugiej – Casjusza i Juliana, przychylając się do drugiej z tych opinii, która wskazywała, iż zbiegły niewolnik (*servus fugitivus*) w dalszym ciągu nabywał rzeczy i prawa dla swojego właściciela. Profesor Kolańczyk stwierdził na tej podstawie, iż należy uznać trwanie posiadania zbiegłego niewolnika.

Dlatego też równie prawidłowym rozwiązaniem tego przypadku jest twierdzenie, iż wyżej opisana sytuacja stanowi wyjątek od zasady utraty posiadania na skutek utraty *corpus* rzeczy. Jest to bowiem sytuacja, która uniemożliwia nabycie posiadania przez kogośkolwiek z późniejszych dzierżycieli rzeczy – co w efekcie prowadzi do wygrania przez Gaiusa postępowania zainicjowanego interdyktem pretorskim.

3. Ochrona posiadania w niniejszym przypadku:

Bez wątpienia kwestia, który z posiadaczy niewadliwych utrzyma się przy posiadaniu rzeczy, była rozstrzygana przez pretora w drodze środka ochrony pozaprosesowej, jaką był interdykt. Z uwagi, iż przedmiotem sporu była rzecz ruchoma (niewolnik) właściwym środkiem był interdykt *utrubi* (z grupy interdyktów *retinendae possessionis*). Interdykt ten pozwalał utrzymać się przy posiadaniu rzeczy temu, kto ją posiadał w sposób niewadliwy przez dłuższy okres w trakcie roku poprzedzającego wydanie interdyktu.

W przedmiotowej sytuacji okresy posiadania wyglądały następująco:

W przedmiotowym stanie faktycznym z całkowitego okresu 10 miesięcy użytkowania niewolnika przez Gaiusa na okres ostatniego roku przypada tylko pięć z nich. Mimo to liczba ta wydaje się być wystarczająca. Jednocześnie należy zauważyć możliwość wystąpienia tzw. *accessio temporis* (G. 4,149-152) czyli sytuacji, która pozwalała na doliczenie, dla celów tego postępowania interdyktalnego niewadliwego posiadania poprzednika. To zagadnienie również ma charakter argumentacyjny. Można dowodzić, iż nabycie posiadania zostało dokonane między Septymusem a Appiusem (wtedy nie będzie zachodzić sytuacja *accessio temporis*) lub między Rufusem a Appiusem (wtedy ta sytuacja wystąpi). W przypadku gdy osoby posiadały rzeczy w sposób niewadliwy przez równy okres czasu w poprzednim roku, lepsza jest sytuacja osoby, która rzecz posiadała w momencie wydania interdyktu (czyli sytuacja Appiusa).

Subsumcja:

Jak widać kazus ma charakter argumentacyjny. Możliwe są co najmniej trzy wersje prawidłowego rozwiązania, a celem kazusu jest sprawdzenie wiedzy studenta dotyczącej podstawowego dla prawa rzymskiego problemu, jakim jest posiadanie. Dlatego też rozwiązanie będzie się różnić w zależności od przyjętego dla podstawowego problemu poglądu (tj. możliwości nabycia posiadania na zbiegłym niewolniku) oraz rozwiązania problemów szczegółowych (kwestia transferu posiadania oraz problem *accessio temporis*).